

บทความวิชาการ

แนวทางการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ภายใต้บริบทดิจิทัล

GUIDELINES FOR THE ADMINISTRATION OF DHAMMA STUDIES EDUCATION UNDER THE DIGITAL CONTEXT

พระครูสิทธิวัฒนคุณ (พรพรหม สอนมีทอง)^{1*}Phrakhru Sittthiwatthanakhun (Phonphrom Sonmithong)^{1*}

*Corresponding Author Email: 6401504033@mcu.ac.th

Received June 27, 2026; Revised July 24, 2026; Accepted August 1, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมภายใต้บริบทของสังคมดิจิทัล ซึ่งเป็นการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม และความต้องการในยุคปัจจุบัน โดยมุ่งยกระดับคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และพัฒนาศาสนทายาทที่มีความรู้ความสามารถ พร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างเหมาะสม

ผลการศึกษาพบว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมมีพัฒนาการที่ช่วยขยายโอกาสทางการศึกษาให้กว้างขวางทั้งในหมู่บรรพชิต และคฤหัสถ์ พร้อมทั้งยกระดับมาตรฐานองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาให้เป็นระบบมากยิ่งขึ้น ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 ซึ่งกำหนดโครงสร้างหลักสูตร และสมรรถนะผู้เรียนไว้อย่างเป็นระบบ การเปลี่ยนแปลงของสังคมดิจิทัลได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม โดยเทคโนโลยีได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพทั้งด้านการเรียนรู้ และการบริหารจัดการ

ซึ่งสามารถนำเสนอแนวทางการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมภายใต้บริบทดิจิทัลได้ 4 ประเด็น ได้แก่ 1. การยกระดับการบริหารจัดการสำนักเรียนด้วยระบบดิจิทัล ครอบคลุมงานทะเบียน การสอบ และการรายงานผล 2. การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้มีสมรรถนะด้านดิจิทัล โดยปรับบทบาทผู้สอนสู่การเป็นผู้อำนวยความสะดวก

¹ วัดกระเจิง, กรุงเทพมหานคร¹ Wat Krachang, Bangkok

และผู้นำทางการเรียนรู้ 3. การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) ระหว่างการเรียนรู้ในชั้นเรียน และการใช้สื่อ หรือแพลตฟอร์มออนไลน์ และ 4. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางการศึกษาพระปริยัติธรรมผ่านระบบออนไลน์ เพื่อยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา ตลอดจนลดความเหลื่อมล้ำและเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงการศึกษา

คำสำคัญ: การจัดการ; พระปริยัติธรรม; ดิจิทัล

Abstract

This academic article aimed to propose guidelines for managing Buddhist doctrinal studies, Phra Pariyattidhamma, Dhamma Division within the context of a digital society. It responded to ongoing social transformation and current educational needs, with the purpose of enhancing educational efficiency and developing competent religious successors who were well-prepared for future changes.

The findings indicated that Phra Pariyattidhamma, Dhamma Division education had progressively expanded educational opportunities for both monastics and laypeople, while also systematically elevating the standards of Buddhist knowledge. This development was implemented under the Buddhist Pariyatti Education Act B.E. 2562, which clearly defines curriculum structure and learner competencies. Digital transformation has become increasingly influential in Buddhist dissemination and in the management of Phra Pariyattidhamma education, with technology serving as a key tool for improving both learning effectiveness and administrative efficiency.

Four key approaches could be proposed for the management of Dhamma studies within the context of digital transformation: 1) Enhancing monastic school administration through digital systems, including registration, examinations, and reporting; 2). Developing digital competencies among educational personnel by transforming teachers into learning facilitators; 3). Implementing blended learning that integrates classroom instruction with online learning media; and 4) Establishing online educational networks among monastic schools to raise standards and reduce educational inequality.

Keyword: Management; Buddhist Teaching studies; Digital

บทนำ

ด้วยมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 ซึ่งได้ประกาศใช้เพื่อรองรับการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ให้มีความชัดเจน และเป็นระบบมากยิ่งขึ้น โดยมีเหตุผลสำคัญว่า สถาบันพระพุทธศาสนาตามโบราณราชประเพณีได้มีบทบาทสำคัญต่อการจัดการศึกษาของชาติมาอย่างต่อเนื่อง คณะสงฆ์จึงได้ดำเนินการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม อันเป็นการศึกษาเฉพาะทางของพระสงฆ์ ควบคู่ไปกับการจัดการศึกษาวิชาสามัญมาโดยตลอด (พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562, 2562) การศึกษาในทางพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดำเนินไปตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมเป็นสำคัญ โดยมุ่งศึกษาภาษาบาลีหรือภาษาบาลี อันเป็นภาษาหลักที่ใช้บันทึกคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา รวมถึงการศึกษาพระปริยัติธรรม และวิชาการอื่นที่เหมาะสมแก่สมณเพศ การจัดการศึกษาดังกล่าวเรียกว่า “การศาสนศึกษา” ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อธำรงรักษาหลักธรรมคำสอน และแก่นสารของพระพุทธศาสนาให้คงอยู่สืบไป โดยเน้นการศึกษานักธรรม และบาลีที่มีเนื้อหาสืบทอดจากพระพุทธพจน์มาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ผ่านการสรุปลง และเรียบเรียงหลักธรรมจากพระไตรปิฎกเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษา (สำนักงานเจ้าคณะภาค 8, 2560) อย่างไรก็ตาม การจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมยังประสบปัญหาด้านความแตกต่างของพื้นฐานผู้เรียน ความพร้อมของครูผู้สอน สื่อ และแหล่งเรียนรู้ รวมถึงข้อจำกัดในการเข้าถึงองค์ความรู้ที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง ส่งผลให้การจัดการเรียนรู้ในแต่ละสำนักเรียนมีความแตกต่างกัน การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้จึงเป็นแนวทางสำคัญในการสนับสนุนการบริหารจัดการศึกษา ทั้งด้านการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาสื่อ การสื่อสาร การติดตาม ประเมินผล และการจัดทำฐานข้อมูลเพื่อการบริหาร

สามเณรสามารถเข้าถึง และเข้าใจหลักพระพุทธศาสนาได้อย่างสะดวก และทั่วถึง อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการปฏิบัติ และการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เดิมมุ่งเน้นการศึกษาภาษาบาลีซึ่งมีความยากสำหรับผู้เรียนทั่วไป ต่อมาสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงริเริ่มการเรียนการสอนพระธรรมวินัยเป็นภาษาไทยในปี พ.ศ. 2435 และพัฒนาหลักสูตรนักธรรมจนเป็นระบบนักธรรมชั้นตรี โท และเอก ซึ่งเป็นระบบการศึกษาพื้นฐานของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ดังนั้น การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จึงมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาพระภิกษุสามเณรให้เป็นศาสนทายาทที่มีความรู้ความเข้าใจใน

หลักธรรมอย่างถูกต้อง สามารถนำไปเผยแผ่ และอบรมสั่งสอนประชาชนได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งยังส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพด้านการศึกษา ความขยันหมั่นเพียร และความรู้ทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนช่วยให้ประชาชนนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต อันนำไปสู่ความสงบสุขของสังคม และความมั่นคงของพระพุทธศาสนา และประเทศชาติ (พระมหาสมพงษ์ เกศานุช, 2561)

การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในยุคดิจิทัลเกิดขึ้นจากการที่เทคโนโลยีสมัยใหม่ เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอน ส่งผลให้สถาบันการศึกษาต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงการศึกษาพระปริยัติธรรมด้วย โดยมีการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และเสริมสร้างศักยภาพของผู้เรียนให้สามารถปรับตัว และแข่งขันได้ในยุคดิจิทัล แม้ปัจจุบันเทคโนโลยีดิจิทัลจะช่วยให้พระภิกษุสามเณรสามารถ “เข้าถึง เข้าใจ สะดวก และทั่วถึง” ในการเรียนรู้หลักธรรมมากขึ้น แต่ยังคงมีความจำเป็นต้องบริหารจัดการศึกษาภายใต้บริบทดิจิทัล เพราะการเข้าถึงความรู้เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอต่อการประกันคุณภาพการศึกษา การบริหารจัดการดิจิทัลจึงมีบทบาทในการจัดระบบ ควบคุมคุณภาพ พัฒนาระบบการเรียนรู้อื่นๆ และใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรม

จากที่กล่าวมาข้างต้น บทความวิชาการนี้มุ่งนำเสนอแนวทางการบริหารจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมภายใต้บริบทของสังคมดิจิทัล ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม และความต้องการในปัจจุบัน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและยกระดับคุณภาพการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การสร้างศาสนทายาทที่มีความรู้ความสามารถ และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

ความหมายและองค์ประกอบของการศาสนศึกษา

การศึกษาของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาประกอบด้วยหลักสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ปรีชาปฏิบัติ และปฏิเวธ โดยปรีชา คือ การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการปฏิบัติธรรม ปฏิบัติ คือ การน้อมนำหลักธรรมที่ได้ศึกษาแล้วมาประพฤติปฏิบัติจริง เพื่ออบรมและพัฒนา กาย วาจา และใจให้ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องตามหลักธรรม ส่วนปฏิเวธ คือ ผลที่เกิดจากการศึกษา และการปฏิบัติจนเข้าถึงความจริงแห่งธรรม และสามารถนำความรู้นั้นไปเผยแผ่

หรือสั่งสอนผู้อื่นให้เกิดความเข้าใจ และปฏิบัติตามได้ ทั้งนี้ การดำรงรักษาและสืบทอดพระพุทธศาสนาเป็นหน้าที่ของพุทธบริษัท 4 ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ซึ่งร่วมกันศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่หลักธรรมคำสอนให้คงอยู่สืบไป (กองธรรมสนามหลวง, 2548)

โดยแท้จริงแล้ว การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ หรือที่เรียกว่า “การศาสนศึกษา” มีลักษณะเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ ซึ่งมีเป้าหมายในการพัฒนาการศึกษาออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับที่ 1 เพื่อประโยชน์แก่ตัวบุคคล ระดับที่ 2 เพื่อประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา และระดับที่ 3 เพื่อประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม ทั้งนี้ เพื่อให้การศึกษาเกิดผลทั้งในมิติการพัฒนาตน การธำรงรักษาพระศาสนา และการเกื้อกูลสังคม (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2546)

การศาสนศึกษา หมายถึง การเล่าเรียน ฝึกฝน และอบรมในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรม และแผนกบาลี ซึ่งนอกจากจะเป็นการศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้ในหลักธรรมคำสอนแล้ว ยังเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ต่อไปได้อย่างมั่นคง โดยเฉพาะการศึกษาภาษาบาลี ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญในการเข้าถึงพระไตรปิฎก หากปราศจากความรู้ด้านภาษาบาลี ย่อมส่งผลให้การเข้าใจพระพุทธรวจนจะเป็นไปได้ยาก และอาจนำไปสู่ความเสื่อมถอยของพระพุทธศาสนาได้ด้วยเหตุนี้ พระมหากษัตริย์ในฐานะศาสนูปถัมภกตั้งแต่อดีตจึงทรงส่งเสริม และทำนุบำรุงการศึกษาพระปริยัติธรรม รวมทั้งพระราชทานการยกย่อง และสนับสนุนพระภิกษุสามเณรผู้มีความรู้ เช่น การพระราชทานนิตยภัต และราชูปการต่าง ๆ หลักการศาสนศึกษาครอบคลุมภารกิจด้านการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ทั้งแผนกธรรม แผนกบาลี แผนกสามัญศึกษา และการอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554)

โดยสรุปแล้ว การศาสนศึกษาเป็นกระบวนการศึกษาของพระสงฆ์ที่ประกอบด้วย ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และการปฏิบัติธรรมอย่างถูกต้อง นอกจากนี้ ยังมุ่งพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนทั้งในระดับบุคคล พระพุทธศาสนา และสังคมโดยรวม การศาสนศึกษาจึงเป็นกลไกสำคัญในการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้มั่นคง และยั่งยืน โดยเฉพาะการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรม และแผนกบาลีที่เป็นฐานสำคัญขององค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา อีกทั้ง ยังส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคม

พัฒนาการของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม หรือที่เรียกว่า “นักธรรม” เกิดขึ้นตามพระดำริของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้พระภิกษุสามเณรสามารถศึกษาพระธรรมวินัยเป็นภาษาไทยได้อย่างสะดวก และทั่วถึง อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการปฏิบัติธรรม และการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เนื่องจากในอดีต การศึกษาพระพุทธศาสนามุ่งเน้นภาษาบาลีเป็นหลัก ส่งผลให้ผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจพระธรรมวินัยอย่างลึกซึ้งมีจำนวนจำกัด จึงได้มีการพัฒนาหลักสูตรนักธรรมขึ้น และขยายเป็นนักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก ซึ่งได้กลายเป็นระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานของคณะสงฆ์ไทยที่ใช้สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ต่อมา คณะสงฆ์ได้ขยายโอกาสทางการศึกษาไปสู่ฆราวาสในรูปแบบ “ธรรมศึกษา” โดยมีเนื้อหาสาระใกล้เคียงกับหลักสูตรนักธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณร และแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ส่งผลให้การศึกษาพระพุทธศาสนาแพร่หลายสู่ประชาชนในวงกว้างมากยิ่งขึ้น ทั้งยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สร้างศาสนทายาทที่มีคุณภาพ ส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่สังคม (กองพุทธศาสนศึกษา, 2569)

ในด้านหลักสูตร การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมได้กำหนดเนื้อหาสาระสำคัญที่มุ่งพัฒนาความรู้ และทักษะทางพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วยวิชาธรรม พุทธประวัติ วินัยบัญญัติ และเรียงความแก้กระทู้ธรรม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอน ประวัติความเป็นมา และข้อปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนสามารถนำความรู้ไปอธิบาย เผยแผ่ และสั่งสอนผู้อื่นได้อย่างเหมาะสมตามภูมิความรู้ของตน นอกจากนี้ ยังมีการนำระบบการสอบข้อเขียนและการให้คะแนนมาใช้เป็นเครื่องมือวัดผลการศึกษา ซึ่งนับเป็นพัฒนาการสำคัญของการศึกษาคณะสงฆ์ไทยที่ช่วยยกระดับมาตรฐานการเรียนการสอน ให้มีความเป็นระบบ และสามารถประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาได้อย่างชัดเจน (พระมหาสมพงษ์ เกศานุช, 2561)

การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมสนามหลวง ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 ได้มีการดำเนินการโดยกองวิชาการ และมาตรฐานการศึกษา สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง ซึ่งได้ศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน รวมถึงปัญหา และข้อจำกัดของระบบเดิม ประกอบกับการนำกรอบนโยบายที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 และมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561 มาใช้เป็นฐานในการพัฒนา และยกร่างหลักสูตร เพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นได้กำหนดสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน 5 ประการ ได้แก่ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และสังเคราะห์ ความสามารถในการสื่อสาร และสื่อความหมาย ความสามารถในการเป็นศาสนทายาทที่ดีของพระพุทธศาสนา ความสามารถในการเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมไทย และสังคมโลก และความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม นอกจากนี้ การจัดการศึกษายังแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ นักระบบชั้นตรี โท และเอก โดยมีเงื่อนไขการสอบตามลำดับชั้น พร้อมทั้งกำหนดกลุ่มวิชา 4 กลุ่ม ได้แก่ วิชาเรียงความ แก่กระทุ้ธรรม วิชาธรรม พุทธานุพุทธประวัติและศาสนพิธี และวินัยบัญญัติ ซึ่งมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจอย่างเป็นระบบ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติธรรมได้ (สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, 2567)

อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมยังคงเป็นหน้าที่ของสำนักเรียนหรือสำนักศาสนศึกษาในแต่ละวัด โดยมีเจ้าอาวาสเป็นเจ้าสำนักเรียน ขณะที่แม่กองธรรมสนามหลวงทำหน้าที่กำหนดหลักสูตร และจัดการสอบมาตรฐานกลาง หรือ “การสอบธรรมสนามหลวง” ปีละ 1 ครั้ง ทั้งนี้ การจัดการศึกษาในแต่ละสำนักเรียนมีความแตกต่างกันตามความพร้อมด้านบุคลากร งบประมาณ และจำนวนผู้เรียน ส่งผลให้คุณภาพ และประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาไม่เท่าเทียมกันในแต่ละพื้นที่ (พระมหาสมพงษ์ เกศานุช, 2561)

โดยสรุปแล้ว การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในปัจจุบันอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 โดยกำหนดโครงสร้างการศึกษา 3 ระดับ และสมรรถนะผู้เรียนอย่างรอบด้าน อย่างไรก็ตาม สภาพปัญหาสำคัญ คือ การบริหารจัดการศึกษายังกระจายอยู่ตามสำนักเรียนแต่ละวัด ทำให้มีความแตกต่างด้านบุคลากร งบประมาณ สื่อและเทคโนโลยี ตลอดจนจำนวน และความพร้อมของผู้เรียน ส่งผลให้คุณภาพการจัดการศึกษาในแต่ละพื้นที่ไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน จึงจำเป็นต้องพัฒนาระบบบริหารจัดการให้มีความเข้มแข็ง เป็นเอกภาพ และนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ และยกระดับคุณภาพการศึกษาให้ทั่วถึงและเท่าเทียมมากยิ่งขึ้น

การเปลี่ยนแปลงของสังคมดิจิทัล

ในยุคดิจิทัล เทคโนโลยี และโซเชี่ยลมีเดียมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างบทบาทของพระสงฆ์ในหลายมิติ โดยเฉพาะด้านการเผยแผ่พระธรรมคำสอนผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น เพจบุ๊ก ยูทูบ และติ๊กต็อก ซึ่งช่วยให้การสอนธรรมะ การบรรยาย และการตอบปัญหาธรรมสามารถเข้าถึงพุทธศาสนิกชนได้อย่างกว้างขวาง และไร้ข้อจำกัดด้านพื้นที่ นอกจากนี้ เทคโนโลยียังช่วยเพิ่มช่องทางการสื่อสารระหว่างพระสงฆ์กับพุทธศาสนิกชนทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ผ่านการถ่ายทอดสดกิจกรรมทางศาสนา หรือการส่งสารธรรมะในรูปแบบรายวันทางสื่อสังคมออนไลน์ รวมถึงการให้คำปรึกษาทางจิตใจผ่านแอปพลิเคชันสนทนา และวิดีโอคอล ซึ่งช่วยลดข้อจำกัดด้านระยะทางและเวลา ทำให้การช่วยเหลือด้านจิตใจเป็นไปอย่างรวดเร็ว และต่อเนื่อง (พระมหาสุพรเทพ เทวชโย และคณะ, 2567)

ในขณะเดียวกัน การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในยุคปัจจุบันได้เผชิญกับการเปลี่ยนผ่านสู่ระบบดิจิทัล (Digital System) ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิต และการแสวงหาความรู้ของผู้เรียนทุกช่วงวัย ทำให้การเรียนรู้ไม่จำกัดอยู่เพียงในห้องเรียน แต่สามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้อย่างต่อเนื่องผ่านเทคโนโลยีที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้สถาบันการศึกษาพระปริยัติธรรมจำเป็นต้องปรับตัวให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งภายใน และภายนอกองค์กร ดังนั้น การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ และการจัดการเรียนการสอนจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน และยกระดับคุณภาพการศึกษา โดยผู้บริหาร และผู้เกี่ยวข้องต้องเตรียมความพร้อมทั้งด้านทรัพยากรบุคคล โครงสร้างการบริหาร และระบบการเรียนรู้ เพื่อให้การเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัลเป็นไปอย่างราบรื่น และลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น นอกจากนี้ การศึกษาดิจิทัลยังเป็นการเรียนรู้ที่ผสมผสานระหว่างการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางกับการใช้เทคโนโลยีสนับสนุน โดยมุ่งพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียนอย่างรอบด้าน ได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์ ความคิดวิเคราะห์ และความคิดอย่างเป็นระบบ ตลอดจนปรับปรุงแบบการเรียนรู้ให้หลากหลาย และสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมในชีวิตจริง และสังคมยุคใหม่ (ปณณิธรรมา มาเชค, 2565)

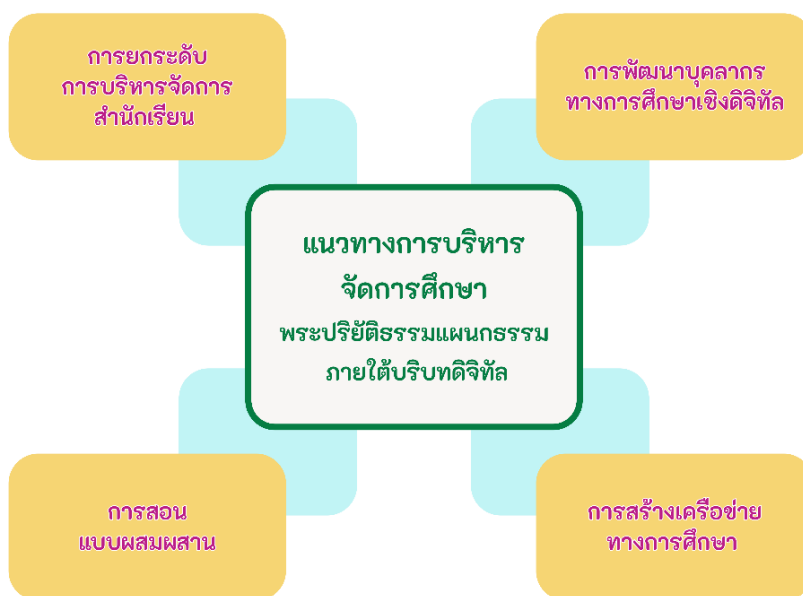
โดยสรุปแล้ว การเปลี่ยนแปลงของสังคมดิจิทัลส่งผลให้รูปแบบการเรียนรู้เปลี่ยนแปลงจากการเรียนในชั้นเรียนหรือสำนักเรียนไปสู่การเรียนรู้ผ่านสื่อ และแพลตฟอร์มออนไลน์ที่สามารถเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา ดังนั้น การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมจึงควรปรับการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับบริบทดังกล่าว โดยนำเทคโนโลยีมาใช้สนับสนุนการจัดการ

เรียนรู้ การพัฒนาสื่อ การสื่อสาร และการติดตามผลการเรียน ตัวอย่างเช่น โรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา กรุงเทพมหานคร มีการนำสื่อดิจิทัลและแพลตฟอร์มออนไลน์มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งส่งเสริมทักษะด้านเทคโนโลยีของครูผู้สอน สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรมให้สอดคล้องกับสังคมยุคดิจิทัล

แนวทางการบริหารจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ภายใต้บริบทดิจิทัล

จากการศึกษาข้างต้น สามารถสังเคราะห์และนำเสนอแนวทางการบริหารจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมภายใต้บริบทดิจิทัล ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แนวทางการบริหารจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมภายใต้บริบทดิจิทัล

จากภาพที่ 1 สามารถนำเสนอองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการ

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมภายใต้บริบทดิจิทัล ได้ 4 ประเด็น ดังนี้

1. การยกระดับการบริหารจัดการสำนักเรียน นำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารสำนักเรียน เช่น ระบบทะเบียน การจัดสอบ และการรายงานผล เพื่อเพิ่มความเป็นระบบ ความรวดเร็ว และความโปร่งใสของการจัดการศึกษา

2. การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาเชิงดิจิทัล ส่งเสริมผู้สอนให้มีทักษะด้านเทคโนโลยีและการจัดการเรียนรู้สมัยใหม่ โดยปรับบทบาทจาก “ผู้สอน” เป็น “ผู้นำทางการเรียนรู้” ที่สามารถใช้สื่อดิจิทัลสนับสนุนการเรียนการสอนแผนกธรรมได้อย่างเหมาะสม

3. การสอนแบบผสมผสาน โดยบูรณาการการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในห้องเรียนร่วมกับสื่อออนไลน์ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าถึงธรรมะได้ตลอดเวลา ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองตามหลักนันทธรรมที่มุ่งสู่ปริยัติ-ปฏิบัติ-ปฏิเวธ

4. การสร้างเครือข่ายทางการศึกษา เชื่อมโยงสำนักเรียน วัด และคณะสงฆ์ผ่านระบบออนไลน์ เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ลดความเหลื่อมล้ำระหว่างพื้นที่ และยกระดับมาตรฐานการศึกษานักธรรมให้เป็นเอกภาพทั่วประเทศ

สรุป

การบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมภายใต้บริบทของสังคมดิจิทัลเป็นการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและความต้องการในยุคปัจจุบัน โดยมุ่งยกระดับคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ และสร้างศาสนทายาทที่มีความรู้ความสามารถพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต การศาสนศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญของคณะสงฆ์ที่ประกอบด้วยปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และการปฏิบัติธรรมอย่างถูกต้อง ตลอดจนพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน และสังคมโดยรวม ปัจจุบันการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 ซึ่งกำหนดโครงสร้างหลักสูตร และสมรรถนะผู้เรียนอย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตาม ยังคงพบความแตกต่างด้านศักยภาพของสำนักเรียนในแต่ละพื้นที่ ทั้งด้านบุคลากร งบประมาณ สื่อ และเทคโนโลยี ตลอดจนจำนวนและความพร้อมของผู้เรียน ส่งผลให้คุณภาพการจัดการศึกษาไม่เป็นมาตรฐานเดียวกันอย่างทั่วถึง ในอนาคต แนวโน้มการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมจึงควรมุ่งสู่ การบริหารจัดการที่เป็น

ระบบและเชื่อมโยงด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล โดยพัฒนาระบบฐานข้อมูล และสารสนเทศเพื่อการบริหาร ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานระหว่างการเรียนรู้ในชั้นเรียน และระบบออนไลน์ พัฒนาสื่อดิจิทัลที่มีคุณภาพ และส่งเสริมทักษะดิจิทัลของครู และผู้เรียน ควบคู่กับการพัฒนาครู และบุคลากรให้มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ควรส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสำนักเรียน วัด คณะสงฆ์ สถาบันการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ สื่อ และทรัพยากรทางการศึกษา ลดความเหลื่อมล้ำระหว่างสำนักเรียน และสร้างมาตรฐานการศึกษาที่มีคุณภาพ และทั่วถึง โดยการพัฒนาดังกล่าวต้องรักษาสมดุลระหว่างการใช้เทคโนโลยีกับการดำรงหลักปฏิบัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ เพื่อให้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้ และการบริหารจัดการ มิใช่ทดแทนแก่นแท้ของการศึกษาพระพุทธศาสนา ดังนั้น แนวโน้มการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในอนาคตจึงควรมุ่งสู่ระบบการศึกษาที่มีคุณภาพ เป็นเอกภาพ เข้าถึงได้อย่างทั่วถึง ใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม มีเครือข่ายความร่วมมือ และพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน เพื่อสร้างศาสนทายาทที่มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถดำรง และเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตลอดจนปรับตัวให้ทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมในอนาคตได้

เอกสารอ้างอิง

- กองธรรมสนามหลวง. (2548). *การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม*. กรุงเทพฯ: อาทรการพิมพ์.
- กองพุทธศาสนศึกษา. (2569). *ประวัติการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม*. สืบค้น 25 มิถุนายน 2569, จาก <https://deb.onab.go.th/th/content/page/index/id/6121>
- กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2554). *การพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- ปुณณัฐฐา มาเชค. (2565). *การบริหารองค์กรทางการศึกษาในยุคดิจิทัล*. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2546). *บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

- พระมหาสมพงษ์ เกศานุช. (2561). รูปแบบการพัฒนาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและแผนกบาลีของสำนักศาสนศึกษาในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 8 (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- พระมหาสุพรเทพ เทวชัย และคณะ. (2567). ความจำเป็นของพระสงฆ์ไทยกับการใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในปัจจุบัน. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, 7(2), 12-24.
- พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562. (2562, 16 เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 136 ตอนที่ 50 ก. หน้า 11-20.
- สำนักงานเจ้าคณะภาค 8. (2560). การประชุมพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 8 ประจำปี 2560 (เอกสารประกอบการประชุม, เอกสารอัดสำเนา). กรุงเทพฯ: สำนักงานเจ้าคณะภาค 8.
- สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง. (2567). หลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมสนามหลวง พุทธศักราช 2567. กรุงเทพฯ: สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง.